

УДК 339.9

ПОБОЧЕНКО Л.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних
економічних відносин і бізнесу
Інституту міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

ФЕДОРОВА І.К.,
студентка 5 курсу
Інституту міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ПОСЛУГ

Анотація. У статті досліджено тенденції розвитку світового ринку послуг та проведено аналіз обсягів та структури комерційних послуг, виділено провідних експортерів та імпортерів комерційних послуг на світовому ринку в умовах глобальних трансформацій.

Ключові слова: світовий ринок послуг, експортери/імпортери послуг, комерційні, транспортні, фінансові, страхові послуги, подорожі.

Побоченко Л.Н., кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры международных экономических отношений и бизнеса Института международных отношений Национального авиационного университета; **Федорова И.К.**, студентка 5 курса Института международных отношений Национального авиационного университета

ГЛОБАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МИРОВОГО РЫНКА УСЛУГ

Аннотация. В статье исследованы тенденции развития мирового рынка услуг и проведен анализ объемов и структуры коммерческих услуг, выделены ведущие экспортеры и импортеры коммерческих услуг на мировом рынке в условиях глобальных трансформаций.

Ключевые слова: мировой рынок услуг, экспортеры/импортеры услуг, коммерческие, транспортные, финансовые, страховые услуги, путешествия.

Pobochenko L.M., Ph.D. in Economics, Associate Professor of International Economic Relations and Business Department, Institute of International Relations, National Aviation University; **Fedorova I.K.**, student, Institute of International Relations, National Aviation University

GLOBAL TRENDS IN THE WORLD MARKET OF SERVICES

Annotation. This article explores the features of the global services market and the analysis of the scope and structure of commercial services, with emphasis on the leading exporters and importers of commercial services in the global market in terms of global transformations.

Keywords: world market services, exporters/importers of services, commercial services, transportation, travel, insurance services, financial services.

Постановка проблеми. Під впливом процесів лібералізації, інтеграції та глобалізації у сучасному світовому господарстві, відбувається активний розвиток сфери послуг у більшості країн світу. Як показує практика, вона є однією із найважливіших і дедалі значніших складових світової економіки. Можна навіть констатувати, що ринок послуг значною мірою є динамізатором світового виробництва, науково-технічного прогресу та всієї системи міжнародних економічних відносин. А модель світового господарства, яка формується під впливом сучасних інформаційно-технологічних та глобалізаційних тенденцій, часто називають «економікою послуг».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед зарубіжних авторів слід виділити праці: І.Т. Балабанова, Є.В. Будрина, Є.В. Данилової, С.І. Долгова, В.І. Капустіної, І.І. Лівенцової, Л.М. Недулаєва, В.Є. Рибалкіна, Н.Н. Тарасенко, А.А. Тедєєва, Дж. Белла, Е. Ван Дузер, Дж. Гелбрейта, Д. Джоббера, П. Друккера, М. Кастельса, К. Кларка, С. Коена, Ф. Котлера, Дж. Б. Куїнна, Дж. Ланкастера, Дж. Шумпетера та інших.

Серед українських науковців, які досліджують питання пов'язані із ринком послуг, доцільно виокремити О.Г. Білоруса, І.В. Бураковського, А.С. Гальчинського, О.В. Зернецьку, Д.Г. Лук'яненка, А.А. Мазараккі, С.Г. Осіку, Ю.М. Пахомова, О.В. Плотнікова, А.М. Поручника, В.Т. П'ятницького, О.І. Рогача, А.П. Румянцев, В.Р. Сіденка, С.В. Сіденко, О.К. Скаленка, А.С. Філіпенка, Т.М. Циганкову тощо.

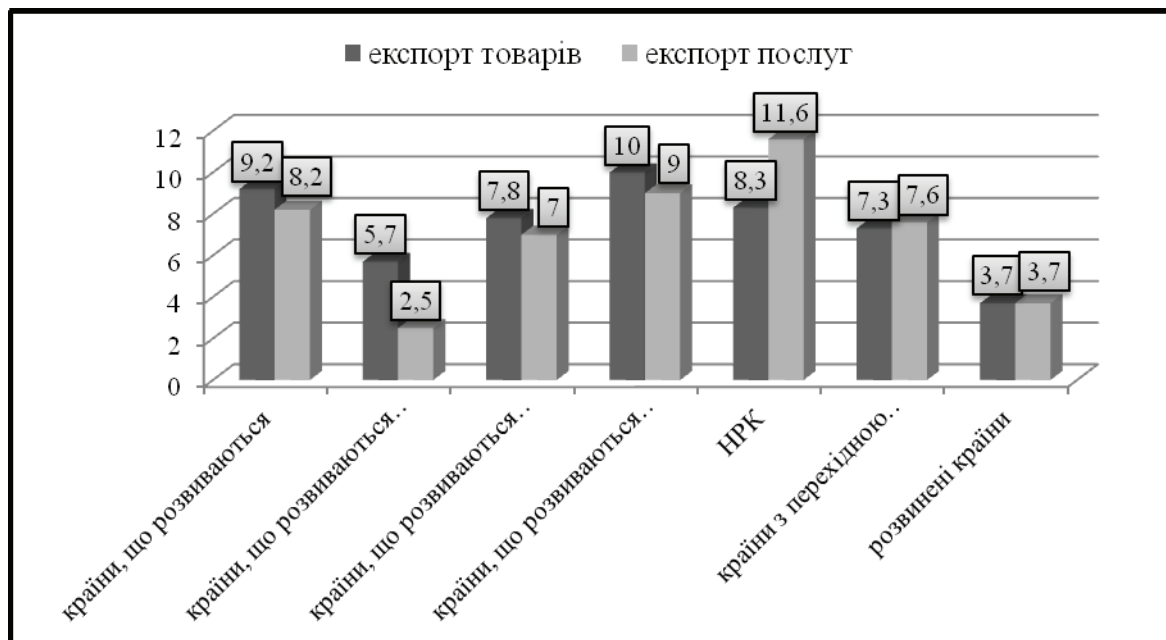
Мета статті. Метою статті є дослідження тенденцій розвитку світового ринку послуг в умовах глобальних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характерною особливістю міжнародних економічних відносин постіндустріальної епохи є випереджаючий розвиток торгівлі послугами порівняно з торгівлею товарами, тому поряд із міжнародними ринками товарів, капіталів, праці сформувався і міжнародний ринок послуг, який охоплює систему відносин щодо надання послуг із території однієї країни на територію іншої.

Відповідно до Звіту СОТ «World trade report 2014», щорічної публікації, яка спрямована на поглиблене розуміння про поточні тенденції розвитку міжнародної торгівлі, питання торгової політики і функціонування багатосторонньої торговельної системи СОТ виділяють чотири тенденції, які характеризують останнє десятиліття:

- а) зростаюча роль країн, що розвиваються у світовій економіці;
- б) зростання глобальних ланцюжків створення вартості;
- в) роль сировинних товарів у стратегіях з національного розвитку;
- г) зростаюча синхронізація національних макроекономічних шоків зі світовими економічними проблемами [6].

Після слабкого зростання світової торгівлі та стриманого імпортного попиту в 2014 році, за прогнозами СОТ та ЮНКТАД, ріст світової торгівлі в 2014 році складе 3,1% та 4,0% в 2015 році, що більше ніж в 2013 році (2,1%), але він все ще залишається нижчим, ніж 20-річний (1993–2013) показник росту в середньому, який складав 5,3%, а також нижче докризового середнього рівня зі ставкою 6,0% за 1990–2008 рр. За останні два роки, зростання склало тільки 2,2 %. Середні темпи зростання торгівлі протягом трьох років, починаючи з 2010 року, становить 3,42% [7; 8]. Мляві темпи зростання торгівлі в 2013 році були обумовлені поєднанням рівномірного попиту на імпорту у країнах з розвинутою економікою (на 0,2%) і помірне зростання імпорту в країнах, що розвиваються (на 4,4 %) (див.: рис. 1.):

Рис. 1. Середньорічні темпи зростання експорту товарів і послуг, 2008 – 2013рр., (%)

Примітка. Побудовано автором за даними Світової організації торгівлі.

Що ж стосується експорту, то як у розвинених, так і країн, що розвиваються невеликі позитивні зміни (на 1,5% та 3,3% відповідно). Так, середньорічні темпи зростання експорту послуг в країнах, що розвиваються становили 8,2%, а в розвинених країнах лише 3,7%. Найбільше зростання на 11,6% відбулося в НРК та країнах, що розвиваються Азії та Америки – 9% та 7% відповідно [7; 8].

Зростання світового ВВП в 2013 році становило 2,2% (в 2012 році – 2,3%). Найбільше зростання ВВП виявилось в країнах Азії на 4,2 %, (Китай – 7,5%, Індія – 5,4%, НІК – 5,7% та Японія – 1,5%), Африка на 3,8%, Близький Схід та Південна і Центральна Америка по 3%, СНД – 2%, Північна Америка – 1,8% (США – 1,9%), а Європа на 0,3% (ЄС-28 на 0,1%) [7].

Світова економіка в 2014 році знаходилася під негативним впливом геополітичних конфліктів. Драйвером зростання передусім було відновлення економіки США та поживлення економічної активності у країнах євросони на фоні впровадження стимулюючої монетарної політики ЄЦБ.

Відповідно до звіту Групи Світового банку «Глобальні економічні перспективи» (ГЕП), 2014 рік став для країн, що розвиваються роком розчарування. Але в 2015 році вони повинні відчутти деяке прискорення темпів свого економічного зростання, чому сприяють помірні ціни на нафту, посилення економіки США, збереження низьких глобальних процентних ставок і ослаблення стримуючих факторів у декількох великих країнах з ринком, що розвивається [6].

Після економічного зростання, який за оцінками в 2014 році склав 2,6%, зростання глобальної економіки, згідно з прогнозами, досягне 3% у 2015 році, 3,3% в 2016 році і 3,2% в 2017 році. Темпи економічного зростання в країнах, що розвиваються в 2014 році склали 4,4% і, як очікується, підвищаться до 4,8 % в 2015 році і потім зніматься до 5,3% в 2016 році і 5,4% в 2017 році [6].

Найбільш містку інформацію про стан та тенденції розвитку міжнародного ринку послуг містить статистична база даних Світової організації торгівлі, у якій послуги розглядаються відповідно до поділу на: загальний розподіл: комерційні та державні послуги; розподіл комерційних послуг: транспортні послуги, подорожі, інші комерційні послуги.

Світовий експорт комерційних послуг в 2013 році за темпами зростання випереджав товарний експорт, збільшившись на 6% - до 4,625 трлн. дол. США. Відзначається, що традиційний статистичний облік світової торгівлі за номінальною, а не за доданою вартістю суттєво занижує роль послуг в міжнародних економічних зв'язках [7] (див.: табл. 1).

Таблиця 1

Обсяг світового експорту товарів і комерційних послуг в 2011-2013 рр. і річні зміни в %

	Значення, млрд. дол. США	2011	2012	2013	2000-2013
Товари	18784	20	0	2	8
Комерційні послуги	4625	12	2	6	8
Транспортні послуги	900	9	1	2	6
Подорожі	1175	12	4	7	7
Інші комерційні послуги	2545	14	2	6	9
Разом товари і комерційні послуги	23130	20	1	2	8

Примітка. Складено автором за даними Світової організації торгівлі.

На комерційні послуги припадало 20% загального обсягу світової торгівлі товарів та комерційних послуг у 2013 році. З окремих видів комерційних послуг темпами нижчими за середні в 2013 році розвивався міжнародний транспорт (2%), а світовий експорт будівельних та страхових послуг навіть скоротився на 2%. У той же час в 2013 році значно прискорилося зростання світового експорту туристичних послуг – до 7%, комунікаційних і фінансових послуг – до 9%, комп'ютерних та інформаційних – до 10% [7].

За попередніми оцінками ЮНКТАД та СОТ, в третьому кварталі 2014 року, світовий експорт послуг зріс на 4,7% в порівнянні з тим же кварталом попереднього року. Оцінки виявляють тривале зростання світової торгівлі послугами в 2014 році в Азії та Європі, показуючи трохи вище зростання експорту, ніж на американському континенті.

Структуру експорту/імпорту комерційних послуг в 2013 році показано на рисунку 2.

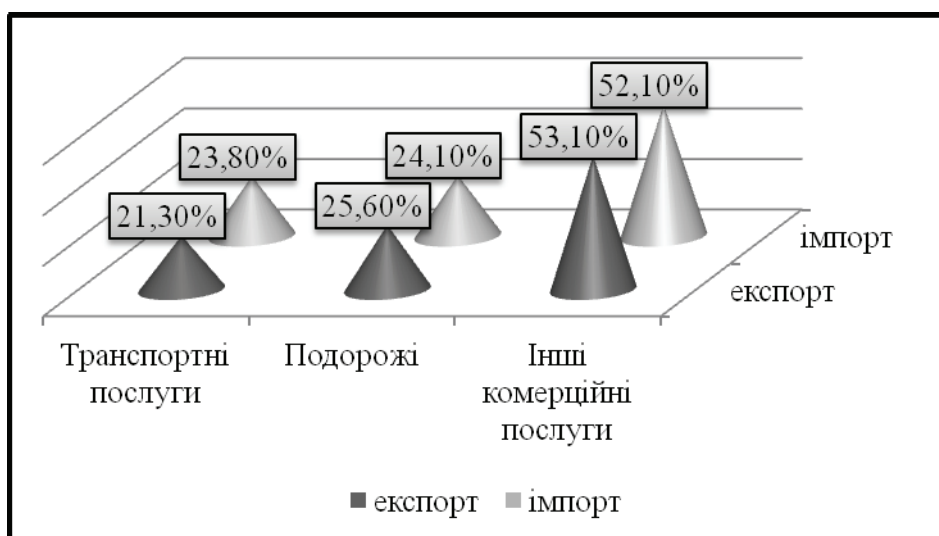

Рис. 2. Структура експорту/імпорту комерційних послуг в 2013 році, (%)

Примітка. Побудовано автором за даними Світової організації торгівлі.

Регіоном, в якому зафіксована швидке зростання експорту послуг в 2013 році був СНД з 11% до 115 млрд. дол. США. За ним йде Близький Схід – на 6% (128 млрд. дол. США). У Європі – на 6% (2170 млрд. дол. США), в Азії на рівні 6% (1,21 трлн. дол. США), в Північній Америці – на 5% (760 млрд. дол. США), Південній і Центральній Америці на 1% (142 млрд. дол. США) та в Африці, де показник впав на 2% до 91 млрд. дол. США [7].

Зростання експорту комерційних послуг за регіонами у 2011–2014 роках показані на рис. 3. В третьому кварталі 2014 року, світовий експорт послуг зріс в Південній та Центральній Америці на 3,5%, Південній Африці на 5,5%, Близькому Сході на 6,5%. В інших регіонах зафіксоване відповідне значення 2013 року або деяке зменшення, як наприклад, в країнах СНД [7].

Найбільший обсяг міжнародних послуг за всіма групами припадає на розвинені країни світу, особливо на країни Європейського Союзу, США, Японію. В середині 80-х р. XX століття на них припадало більше ніж 80% експорту та імпорту послуг.

Поступово зростає й частка країн, що розвиваються, особливо за окремими групами послуг, Наприклад, в торгівлі фінансовими послугами зростає частка Сінгапуру, Бахрейну, Гонконгу, що пов'язано із загальною спеціалізацією країн на цих послугах.

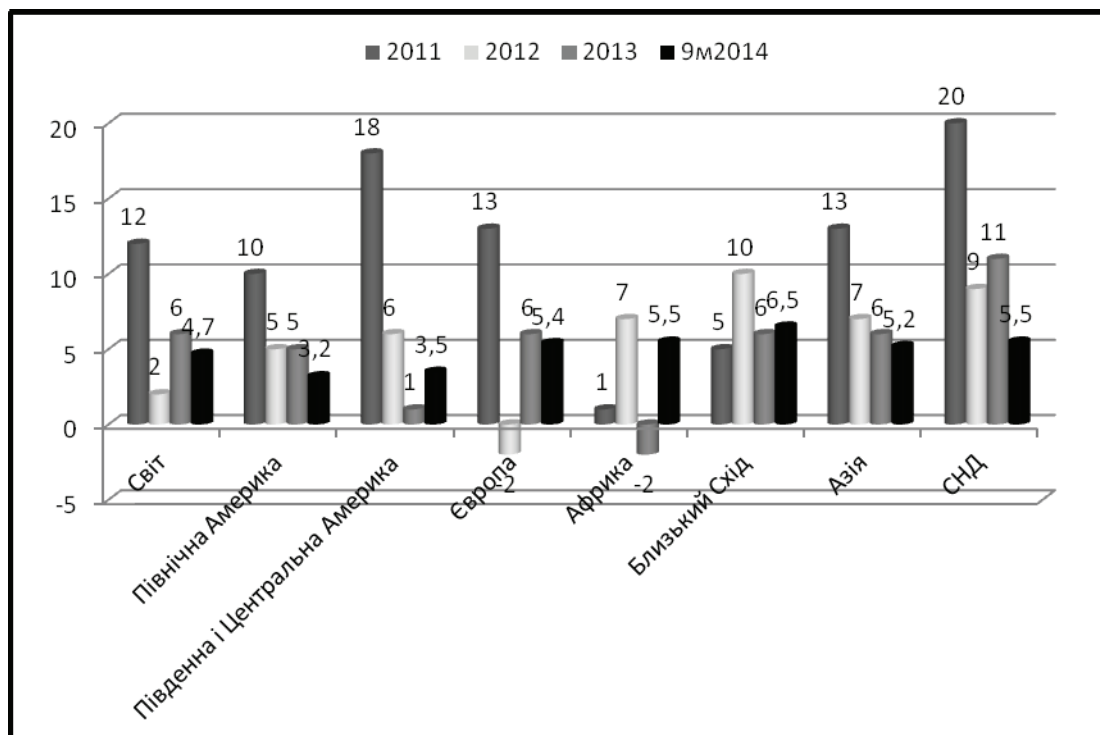

Рис. 3. Експорт комерційних послуг за регіонами світу у 2011-2014рр., (змiна за рiк, %)

Примітка. Побудовано автором за даними Світової організації торгівлі.

На світовому ринку послуг лідерами серед розвинених країн є США, Франція, Великобританія, Нідерланди (найбільші експортери послуг), а також Німеччина, Японія, Італія (найбільші імпортери послуг).

В п'ятірку експортерів комерційних послуг в 2013 році ввійшли США Сполучене Королівство, Німеччина, Франція і Китай. Не було ніяких змін в рейтингу серед кращих експортерів, хоча всередині цієї групи Сполучене Королівство досягло мінімального щорічного зростання експорту (на 0,6%), тоді як Китай продемонстрував найзначніше річне зростання експорту (8,7%).

Якщо виключити торгівлю між країнами-членами ЄС і розглядати Європейський союз як єдине ціле, то ЄС став в топ експорту комерційних послуг в 2013 році та його експорт оцінюється в 880 млрд. дол. США (25,0% від світового обсягу). За ним йдуть США (на 18,8%), Китай (5,9%), Індія (153 млрд. дол. США або 4,3%) і Японія (144 млрд. дол. США, або 4,1%) [7].

Приріст щорічного обсягу експорту міжнародних послуг за окремими регіонами світу відображено у таблиці 2.

Таблиця 2

Торгівля комерційними послугами: провідні експортери та імпортери в 2013 році
(виключаючи торгівлю всередині ЄС-28), млрд. дол. США, %

Позиція	Експортери	Значення	Частка	Зміна за рік, %	Позиція	Імпортери	Значення	Частка	Змін за рік, %
1	ЄС-28	880	25	5	1	ЄС-28	667	19,9	3
2	США	662	18,8	5	2	США	427	12,7	3
3	Китай	207	5,9	9	3	Китай	329	9,8	17
4	Індія	153	4,3	5	4	Японія	161	4,8	-8
5	Японія	144	4,1	1	5	Індія	127	3,8	-1

6	Гонконг, Китай	135	3,8	7	6	Росія	123	3,7	19
7	Сінгапур	117	3,3	4	7	Сінгапур	122	3,6	4
8	Південна Корея	112	3,2	1	8	Південна Корея	106	3,2	1
9	Швейцарія	94	2,7	5	9	Канада	105	3,1	0
10	Канада	78	2,2	0	10	Бразилія	84	2,5	7
25	Україна	19	0,5	4	11	ОАЕ	65	1,9	1
Світ		4625	100	5	Світ		4355	100	4

Примітка. Складено автором за даними Світової організації торгівлі.

Обсяг експорту міжнародних послуг, який припадає на Індію та Китай, є більшим за той, що припадає на Японію, що вказує на зміцнення позицій країн, що розвиваються на міжнародному ринку послуг.

П'ять провідних імпортерів комерційних послуг: Сполучені Штати, Китай, Німеччина, Франція та Сполучене Королівство. Китай замінив Німеччину в якості другого за величиною імпортера комерційних послуг, у той час як Франція перемістилася з числа шостого номеру на четвертий в списку. ЄС також став провідним імпортером послуг на 667 млрд. дол. США (19,9%), за ним йдуть Сполучені Штати (12,7%), Китай (9,8%), Японія (161 млрд. дол. США, або 4,8%) та Індії (127 млрд. дол. США, або на 3,8%) [8].

Розвиток постіндустріального суспільства пов'язаний із розвитком інших комерційних послуг, більшість із яких є відносно новими: комунікаційні, телекомунікаційні, страхові, фінансові, комп'ютерні та інформаційні послуги, ліцензування. Враховуючи динамічний розвиток фінансового сектору сучасної світової економіки та його значне переважання над реальним, доцільно стверджувати, що саме розвиток послуг зумовлює економічний розвиток країни у цілому.

У ХХІ столітті динамічно розвиваються страхові та фінансові послуги, ліцензування та користування авторськими правами. Так найбільший обсяг експорту міжнародних страхових послуг припадає на розвинені країни, а саме країни ЄС та країни Північної Америки.

Важливою складовою міжнародного ринку послуг є фінансові послуги, що пов'язано із динамічним розвитком фінансового сектору в умовах глобалізації економіки. Основними експортерами міжнародних фінансових послуг є країни ЄС та Північної Америки. Експорт міжнародних фінансових послуг у світі в 2013 році виріс на 7% і склав 266 млрд. дол. США. Найбільше зростання цього показника було зафіксовано в Південній та Центральній Америці аж на 31%, а також в Азії на 23% до 3 та 35 млрд. дол. США відповідно. На європейському континенті в 2013 році не відбулося жодних змін щодо експорту фінансових послуг і він склав 148 млрд. дол. США, а в країнах ЄС відбулося збільшення на 2% до 131 млрд. дол. США. Також, в країнах СНД цей показник виріс на 8% до 2 млрд. дол. США [7].

Щорічно зростає обсяг послуг ліцензування та користування авторськими правами, який близький до загального обсягу фінансових послуг, що пов'язано із зростанням значення інформації у період формування інформаційного суспільства. Світові грошові надходження від користування авторськими правами та ліцензування у 2013 році склали 246 млрд. дол. США.

Висновки. Таким чином, міжнародний ринок послуг динамічно розвивається, незважаючи на спад 2009 року, який був пов'язаний із розгортанням світової фінансової кризи. Динамічно розвиваються переважно комерційні послуги, що пов'язане із загальним розвитком фінансового сектору світової економіки, інформатизацією суспільства та розвитком новітніх технологій.

За оцінками ЮНКТАД та СОТ, світовий експорт товарів зріс на 2,1%, в 2013 році. У той час як торгівля в сфері послуг зафіксована в 6% глобального зростання. Найсильніший зростання експорту спостерігався в країнах, що розвиваються (8,2%). Водночас, спад експорту був найбільш глибоким в Північній Африці (-10,6%). Імпорт зріс, в країнах, що розвиваються Західної Африки (8,6%) і Східної Азії (6,2%), в той час як вони зменшилися в найбільш розвинених Океанії (-5,8%), далі йдуть розвинені країни Азії (-5,5%).

Найбільший обсяг міжнародних послуг за всіма групами припадає на розвинені країни світу. Поступово зростає й частка країн, що розвиваються, особливо за окремими групами послуг, Наприклад, в торгівлі фінансовими послугами зростає частка Сінгапуру, Бахрейну, Гонконгу, що пов'язано із загальною спеціалізацією країн на цих послугах.

На світовому ринку послуг лідерами серед розвинених країн є США, Франція, Великобританія, Нідерланди (найбільші експортери послуг), а також Німеччина, Японія, Італія (найбільші імпортери послуг).

Найбільш динамічними серед секторів послуг в період між 2008 і 2013 роками були комп'ютерні та інформаційні послуги (середній річний ріст на 9,1%), а також персональні, культурні та рекреаційні послуги (на 8,9%), потім інші види бізнесу та професійні послуги (на 6,8%). Інший швидко зростаючий сектор послуг для країн, що розвиваються – фінансові та страхові послуги, середній річний ріст майже на 11%.

Світовий експорт послуг характеризується динамічним зростанням. За прогнозами, до кінця 2020 року обсяг надання міжнародних послуг становитиме 7,1–7,4 трлн. дол. США.

Список використаних джерел

1. Амеліна І.В. Міжнародні економічні відносини: навч. посібник / І. В. Амеліна, Т. Л. Попова, С.В. Владимиров. – К. : Центр учб. л-ри, 2013. – 356 с.

2. Заблоцька Р.О. Кон'юнктура світового ринку послуг: Навч. посібник. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2011. – 303 с.
3. Зайцев В.Є. Тенденції та особливості розвитку посткризового світового ринку послуг в умовах глобалізації / В.Є.Зайцев // Вісник Академії митної служби України. – Серія «Економіка». – 2011. – №2(46). – С.54-65.
4. Павленко І.І. Міжнародна торгівля та інвестиції: навч. посіб. / І. І. Павленко, О. В. Варяниченко, Н. А. Навроцька. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 420 с.
5. Філіпенко А.С. Теорія міжнародної економічної політики: навч. пос.–К.:Академвидав,2013.–216 с.
6. Мешко Н.П., Попова В.А. Світовий ринок послуг: особливості регулювання та перспективи розвитку. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2014_2/tom2/391.pdf.
7. <http://www.wto.org/> – офіційний сайт СОТ.
8. <http://unctad.org/> – офіційний сайт ЮНКТАД.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2015